

طراحی و تولید منابع یادگیری

رقیه سلیقه دار

کارشناس تعلیم و تربیت

اعظم احمدی

مدیر دبیرستان توحید شیراز

فیلم منتخبین همیار معلم متوسطه اول و دوم

فیلم درس ۱۱ تاریخ یازدهم انسانی

همه برای همه

یادگیری مشارکتی با روش های همیار معلم

موفقیت در فرایند یاددهی - یادگیری

در طراحی آموزشی، تلاش معلم بر این است که یادگیری مؤثر و مناسبی برای دانش آموزان ایجاد کند. از جمله ویژگی های مرتبط با این مقصود، انتخاب روش تدریس مناسب، مدیریت کلاس درس، و بهره مندی از فنون تدریس به فراخور شرایط است. در این میان، هر اندازه دانش آموزان در جریان یاددهی-یادگیری با معلم و کلاس درس همراه هستند و در موضوع یادگیری درگیر می شوند، به همان نسبت موفقیت بیشتری در یادگیری به دست می آید.

نوعی از یادگیری مشارکتی با عنوان روش «جورچین» نیز شناخته می شود. در این روش، هر عضو از گروه نقش مهمی ایفا می کند. آنچه این راهبرد را مؤثر می کند، همکاری اعضا و کار آن ها با یکدیگر برای رسیدن به یک هدف مشترک است؛ هدفی که ممکن است دانش آموزان به تنهایی قادر به دستیابی به آن نباشند.

اشاره

زیباترین خاطرات به جا مانده از دوران تحصیل شما کدام است؟ به غیر از برخی شیفت ها که موجب خنده و شادی بود و گاهی نیز عواقیب به همراه داشت، آیا زمینه های دیگری را نیز تجربه کرده اید که کلاس را ماندگار کرده باشند؟ این پرسشی است که در اغلب موارد، در تمام پاسخ ها یک ویژگی مشترک جریان دارد: اوقاتی که با هم کلاسی های خود گذرانندیم.

اثر بی نظیر همراهی با هم سالان و هم آموزی ها مبنای نوعی آموزش و یادگیری شده است که از آن به یادگیری مشارکتی یاد می کنیم. در این میان، «همیار معلم» که به همراهی دانش آموزان در نقش یادگیرنده و یاددهنده هم زمان با هم اشاره دارد، یکی از زمینه های تجربه یادگیری مشارکتی است. این نوشته به موضوع یادگیری همیارانه اختصاص دارد.

کلیدواژه ها: یادگیری مشارکتی، یادگیری همیارانه، همیار معلم، طراحی آموزشی، فرایند یاددهی - یادگیری

چورچین در کلاس

داشتن نگاه یادگیری چورچینی یا مشارکتی که در آن همه دانش‌آموزان در یادگیری دخالت دارند، مستلزم ملاحظات و اقداماتی است که در سه بخش زیر قابل تقسیه هستند:

الف) فعالیت‌های معلم قبل از اجرای کلاس مشارکتی

۱. انتخاب محتوا و اهداف یاددهی-یادگیری که می‌تواند از طریق مشارکتی دنبال شود و تعیین اینکه این روش چه نتایجی برای دانش‌آموزان خواهد داشت. این کار موجب می‌شود معلم مداوم به خود یادآوری کند که هدف از این روش، یادگیری از طریق مشارکت است.
۲. تعیین نقش افراد گروه که ممکن است به گونه‌ای طراحی شود که همه دانش‌آموزان نقش مجزایی داشته باشند و در عین حال این نقش تکراری نباشد.

در همیار معلم، همه اعضا مسئول یادگیری خود و دیگری هستند و لازم است شیوه‌های هم‌آموزی را از معلم دریافت کنند

۳. مشخص کردن اعضا و تعداد گروه‌ها به صورتی که تا حد امکان تعداد بین سه تا پنج نفر باشد و بنا بر شیوه آموزش، به صورت همگن یا ناهمگن انتخاب شوند. ممکن است در برخی فعالیت‌ها نیاز بر این باشد که اعضای گروه به صورت همگن در کنار هم قرار بگیرند تا هم‌آموزی بیشتری روی دهد، اما در برخی دیگر از شرایط یادگیری، همانند استفاده از ایده «همیار معلم»، لازم است از سطوح گوناگون یادگیری در هر گروه قرار داده شوند.

۴. تعیین فعالیت‌های یادگیری که بر اساس آن، جریان یاددهی-یادگیری دنبال می‌شود و لازم است چالشی، جالب و برانگیزاننده باشند.

۵. از دیگر اقدامات مورد نیاز، تعیین ملاک‌ها و معیارهای فعالیت گروه‌های دانش‌آموزی است که می‌تواند به همکاری دانش‌آموزان نیز انجام شود. اما پیش از آن آمادگی معلم در این باره نیاز است. مطابق این معیارها، دانش‌آموزان می‌آموزند چگونه فعالیت یادگیری را به صورت گروهی و در کنار هم دنبال کنند.

ب) فعالیت‌های کلاسی

۱. توجیه فعالیت برای دانش‌آموزان و تلاش برای جلب همراهی صددرصدی آنها در کار گروهی، به شکلی که همه بتوانند سهم خود را بشناسند و ارائه دهند.
۲. مشاهده و نظارت بر عملکرد گروهی دانش‌آموزان و ردگیری فعالیت‌های یادگیری، که به هم‌افزایی دانش‌آموزان منجر شود.
۳. ارائه بازخورد و مداخلات آموزشی در صورت نیاز، به شکلی که دانش‌آموزان نهایت همیاری را در یادگیری تجربه کنند.
۴. پیگیری میزان یادگیری دانش‌آموزان و جمع‌آوری اطلاعات لازم تا در مرحله بعد به تغییراتی در روند یاددهی-یادگیری منجر شود.

ج) فعالیت‌های پس از فعالیت‌های مشارکتی

۱. تعیین وضعیت فعالیت گروهی دانش‌آموزان و بررسی نقاط ضعف و قوت برنامه از نظر نوع همکاری دانش‌آموزان، تناسب محتوای آموزشی با فعالیت یادگیری طراحی شده.
۲. تصمیم‌گیری برای ادامه فعالیت‌های گروهی و مشارکتی که ممکن است به تغییر گروه‌های دانش‌آموزی یا تغییرات فعالیت‌ها بینجامد.

شرح نمودار: مقدار پایداری مطالب در ذهن در حالت‌های مختلف

همیار معلم

در میان انواع شیوه‌های یادگیری مشارکتی، همیار معلم از جمله مواردی است که به صورت مستقیم به دانش‌آموزان امکان می‌دهد در گروه‌های کوچک‌تر از یکدیگر بیاموزند. در این شیوه، معلم گروه‌هایی ناهمگن از دانش‌آموزان تشکیل می‌دهد و با ارائه فعالیت یادگیری خاص، از آن‌ها می‌خواهد به فراگیری آن بپردازند. بدیهی است بخش عمده توضیح و راهنمایی آن‌ها به عهده دانش‌آموزی است که سطح یادگیری بالاتری دارد. با این حال، سایر هم‌گروهی‌ها نیز در آموزش و نیز دریافت یادگیری باز نمی‌مانند و لازم است مشارکت داشته باشند. این فعالیت تا جایی ادامه پیدا می‌کند که همه اعضا بر موضوع مورد نظر مسلط شوند.

ممکن است فعالیت‌های گروهی یادگیری به زمانی خارج از کلاس نیز کشانده شود، در همه حال مهم است دانش‌آموزان از نحوه همیاری، وظایف و مسئولیت‌های خود آگاه باشند و در عین حال سایر عوامل مدرسه و خانواده نیز (در صورت انجام فعالیت به صورت مجازی و در زمان خارج از مدرسه) کاملاً توجیه باشند و نظارت لازم را دنبال کنند.

مراحل اجرایی همیار معلم

۱. شناسایی و انتخاب دانش‌آموزان محبوب و درس‌خوان و فعال و مسلط به تدریس و مصمم به عنوان همیار معلم؛
۲. گروه‌بندی دانش‌آموزان و تعیین سرگروه (همیار) برای استفاده از روش‌های همیار معلم برای تدریس و تفهیم درس به دانش‌آموزان؛
۳. استفاده از روش‌های تشویقی برای همیاران معلم به منظور ایجاد انگیزه برای همکاری همیاران معلم و نیز سایر اعضای گروه؛
۴. پیگیری تلاش‌های همیاران و اعضای گروه؛
۵. ارزشیابی فعالیت‌های انجام‌شده و بازخورد متقابل به هر گروه.

همیار معلم چه کارهایی می‌تواند انجام دهد

۱. تشویق دانش‌آموزان و هم‌گروهی‌های خود به فراگیری مطالب و انجام فعالیت یادگیری؛
۲. ایجاد روحیه همکاری گروهی؛
۳. پرسش و پاسخ‌های فردی و گروهی؛
۴. شرح و ارائه مطالب مرتبط با درس؛
۵. هماهنگی بین دانش‌آموزان برای بهبود فرایند یادگیری و رسیدن به سطح مطلوب؛
۶. ارائه گزارش فعالیت‌های گروهی به کلاس و معلم.

اجرای فعالیت مرتبط با همیار معلم چه پیامدهایی دارد

۱. ارتقای یادگیری و موفقیت علمی دانش‌آموزان هم‌دانش‌آموزی که به عنوان همیار انتخاب شده‌اند و نیز سایر هم‌گروهی‌ها؛
۲. افزایش رضایت دانش‌آموز از تجربه یادگیری گروهی و هم‌آموزی؛
۳. توسعه مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی دانش‌آموزان و درک و تبیین مطالب.

جمع‌بندی

یادگیری مشارکتی و هم‌افزایی در فرایند یادگیری اهمیت بسزایی دارد. این رویکرد شناخته‌شده چندین روش آموزشی را در برمی‌گیرد که از آن جمله می‌توان به همیار معلمی اشاره کرد. اجرای صحیح این روش به تغییرات مثبت و چشمگیری در یادگیری دانش‌آموزان منجر می‌شود. این کار تجربه با هم بودن و از هم آموختن را در پی دارد و به همین دلیل جذابیت و اثرگذاری بالایی دارد. در صورتی که معلم در کنار این اقدام به دیگر شیوه‌های یادگیری مشارکتی اهتمام ورزد، گروه در خدمت یادگیری قرار می‌گیرد و بهسازی فعالیت‌های یادگیری رخ می‌دهد.

منابع

۱. مستمرد، حسین (۱۳۹۲) همیار معلم. انتشارات رسول
۲. جمشیدزهی، عبدالرزاق و جمشیدزهی، عبدالستار (۱۳۹۸). روش مشارکتی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. تهران: نشر هنر و علوم دانشگاهی